

ACC. N:R M. 11656: /.

Födoännen och Fördomar
=====

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf. 74

Svamp. Före 1885 vågade ingen här i orten, vad känt är, äta någon svamp, först på 1890 talet började en del hemkomna s.k. rallare tillvarataga en sorts svamp näml. Murklor vilka de plockade och efter torkat tillstånd försålde in till staden Karlskrona för ett pris av 25 öre lodet, vad de användes till i Karlskrona hade ej försäljaren reda på, nog av här i orten vågade ingen förtära svamp före 1900 talets början, att svamp användes till mat i herrskapshus tidigare är för mig obekant. 1904 började hushållsskolorna tala om matnyttig svamp i enl. med år 1901 o 1903 på P.A. Norstedt & Söner utgiven hushållslära.

Nu började de unga husmödrarna plocka svamp för bruk i kosthållet det blev Murklor, Champinjoner, Børsoppar, Kantareller, och Riskor till att börja med, så utvecklades kännedomen ganska fort och ett tjogtals olika sorter användes, men märk väl vi har ännu år 1950 omkring 30% av befolkningen på landsbygden d.v.s. de äldre som inte snakar svamp i någon form. Det hände ju ofta att någon notis i en tidning omtalade fall av svampförgiftning, detta skrämde en hel del folk från att

ACC. N:R M. 11656:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att använda svamp, då i mitt hem svamp först användes vägrade tjänste-folket att äta dylikt, detta var 1907. Någon annan motivering för avogheten mot att äta svamp än giftigheten, har jag ej hört omtalas.

Bark och kvickrot användes för att utdryga mjölet med men ej svamp, jag har även hört omtalas att då hösten var mycket regnig och det var rikligt med svamp, korna åt en del svamp och inverkade detta på mjölken så att det ej ville bli va smör som vanligt, de sade : det går ej att kärna, det är som förgjort:. korna har ätit svamp.

Hästkött hade allmänheten motvilja för in på 1900 talet, hästen var då mera än nu människans vän, vid alla längre transporter var hästen det enda medlet att komma fram, hästen fick leva så länge han orkade och då han stupade var han mager och eländig, gårdens folk sörgde sin dragare djupt, de kunde ej ens taga av huden utan en särskild man var i varje socken utsedd att göra detta, jag tror att därför kunde ej folket förmås att äta hästkött, någon särskild kult i och med hästen har jag ej hört omtalas i denna bygden de senare 200 åren.

I allmänhet kan man säga att hästkött till mat började användas i och med hushållsskolornas begynnelse i början på 1900 talet åtminstone i denna orten.

ACC. N:R M. 11656:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I mitten på 1800 talet var det ingen som kunde sälja en häst till slakt, charkuterikonsten var ej då utbredd och hästkött kunde ej försäljas såsom nötkött, i o ooh med att enskilda slaktare började tillverka charkuterivaror användes hästkött härtill, det var ej bekant i allmänhet vad slags kött det fanns i korven, den var god och på det sättet började folk i allmänhet äta även hästkött, så kunde även en hästägare få sälja en skadad eller för gammal häst till slaktare som i sin tur använde hästens kött till olika slags korvtillverkning.

Före 1900 tillverkades allt i hushållet förbrukade produkter i hemmet, från denna tid började mycket för hushållet inköpas färdigt så har det ändrats tills dato att allt inköpas färdiglagat, men det finnas ännu gamla människor som ej äter t.ex. Hamburgerkött, de vet att det är utav häst.

Kalkött äts ej om ej kalven var minst 8 dagar gammal, det var en allmän regel på landsbygden intill 1920 talet varför ? jo kalvens kött var ej gott tidigare förklarade husmödrarna, det smakade ej något, hade svårt för att hålla sig , kalven skulle dricka söt mjölk så

ACC. N:R M. 11656: 4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mycket han orkade, slaktningen skedde på vanligt sätt av någon van
slaktare, kalkkött har ätits med smak så långt tillbakes vi hört omtalas
kalvens organ äts ej förän fram på 1900talet, jag har slaktat smådjur.
från mitt 15 de år och vet att hos grannarne fick jag som ersättning
för slakten hjärta, lever, lunga och bräich, med detta var jag belåten.

Hushållsskolorna lärde de unga husmödrarna att använda även organen
på djuren. Med får och lamm förhöll sig lika som ovan beskrivets.

Höns och tupp användes i kosthållet sedan långt tillbakes i tiden
höns och allt fjäderfä som ej var skjutet slaktades med att avhugga
huvudet.

Fisk äts alla slag med få undantag däribland var näbbgädda och
Stenbit, ål var en och annan emot men det var få, det är att märka, vi
här på landsbygden hade ej många fiskslag att välja på, insjöfisk be-
stod ju av gädda, mört, abborre, ål och laxöring, ålakuor var ej begär-
liga de ratades.

Det vilda var också mycket begärligt sedan hedenhös, vildkaninen
hörde jag ej omtalas i min barndom och har den invandrat till våra byg-
der på 1900 talet.

ACC. N:R M. 11656: 5.

Angående tidmätare

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I min fars tid / född 1847 / och alltjämt har funnits åtminstone ett ur i medelklassens hus d.v.s. bönder, hantverkare, handlande, lägre tjänstemän. Då jag i dessa anteckningar bäst känner till förhållandena i dylika hem blir det om dessa det handlar. s.k. golvur tillverkades i Karlskrona och jämväl i Dalarne s.k. Dalaur, de såldes jämväl ganska billigt om man jämför ny tid, de dalaur jag sett står Mora på urtavlan vilket tyder på att de äro tillverkade i Dalarne, hur tidigt de började spridas i min hemtrakt är ej bekant, men nog har de gått sin tunga gang och slagit sina dova slag här i orten sedan sedan fars farfars tid, dessa ur äro mycket enkla i konstruktionen, slår endast timslag, trä och järn var matrielet till verket, s.k. bondrokoko är själva fodralet.

Var rummen tre alnar höga gick en sådan klocka 5 dagar för varja uppdragning, i regel var ett hål utsågat i golvet under klockan och en fördjupning gjord i jorden då kunde klockan gå 8 dagar i varje uppdragning och denna tid ansågs lämplig, husfötern drog klockan varje söndagsmorrn. I detaljer kunde olikheter påvisas, dels formen och dels metallerna i klockan, trä och järn var billigast, var det mässing till pendel

ACC. N:R

M. 11656:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och visare var de dyrare. Karlskrona- klockorna hade raka former var mera prydliga mässingshjul och lager i verket Zinktavla o visare av mässing, urtavlan var ej rund som på moraklockan, den var rektangulär, ibland dessa klockor finnas de som slår kvart, halv och helslag, med ett snöre ifrån verket åt den sidan hufadern låg kunde han få klockan att reputera sista slaget ifall han sovit då, dessa klockor var betydligt dyrare än moraklockan, i min barndom köptes en moraklocka för 6-8 kronor och de går fortfarande bra, en karlskronaklocka kostade 40-50 kronor. Så finnes klockor i samma former men hemmagjorda, en klocka finnes här i bygden som gjorts av en timmerman, vid namn Anders Johnsson, ^{f. 1847} i slutet på 1800 talet, denna klocka visade tiden, år, månad och datum, allt som behövdes gjorde han i sitt hem vid en dålig fotogenlampa med de redskap han själv tillverkade.

Min farfar ägde inget fickur, min fader skaffade sig en s.k. siverrova 1870, min morfar ägde inget fickur, men moraklocka fanns i både farfars och morfars hem, när min far gifte sig inköpte han en väggklocka som gick med lod, den drogs varje dag alltså en gång om

dugnet

ACC. N:R

M. 11656: 7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dygnet, den är 30 cm i fyrkant har en urtavla rund 12 cm. i diam.

slog timmslag på stålfjäder, under själva urtavlan innom ramen fanns

alltid något motiv, en blomranka, en jägare med hund och annat, denna

kostade då 5 kronor, var nog tyskt fabrikat,
klocka var den enda i mitt hem ifrån 1877 till 1895 då en väggklocka

inköptes ifrån Växiö för 25 kronor en s.k. regulator i ett fodral med

mycken svarvning på. Den ovan fyrkantiga klockan fanns i varje hem

hos torpare, hantverkare, bönder m.fl. där ej en golvklocka fanns.

Då klockan var placerad i ett rum där ej tjänare fick vistas hade

de inget annat än solen att rätta sig efter, de steg upp med solen de

lade sig eller slutade arbetet ute med solens nedgång, så var det myc-

^{ket}
ännat som kunde tjänstgöra som tidvisare, solur förekom i någon gård

solringar köptes av kringvandrande försäljare, men en solig dag var det

ganska enkelt att bestämma tiden något så när bara man viste väderstrec-

ken, då skuggan av en själv föll rakt i söder var det midd. däremellan

delades upp efter vana, någon fabrikspipa kunde höras dagligen, något

tåg kunde höras, foder och mjölkdays bständes av djuren som rämade på

ganska bestämd tid. Något fickur bars ej i arbetskläder före 1900 talet

ACC. N:R M. 11656:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ingång, fickuret låg i en byrålåda och togs fram på söndagen vid kyrkresan, i många hem hängde fickuret på en spik vid ägaren^s säng och drogs varje kväll då ägaren gick till sängs. I min sockenkyrka finnes ett golvur skänkt av en bonde 1850, De solvisare jag haft tillfälle se i funktion är en av ölandsten slipad platta, å denna är en sirkel gjord med siffror 1 till tolv i sirkelns mitt är en stav av järn, denna solvisare var placerad på en solig upphöjd plats invid bostaden, vid femton års ålder var jag inne i en stuga där en solvisare var anbrakt i fönstret, där fanns ej mer än ett fönster på gaveln i rummet emot söder, här var en bräda i form av en halvmåne fastspikad innanför glaset och på denna bräda var siffror ifrån 4 till 9 inskurna i brädan en järnstavs skugga följde dagens gång på brädan, den mörka tiden behövdes ingen tidtagning, på morronen väktes gumman av tuppen, som var inhyst i rummet om natten. I många hem väckte tuppen, i ett hem var byskomakaren med sina lärpojkar, dessa tyckte att tuppen väckte för tidigt, en kväll tog de tuppen och band en becktråd om halsen lagom hårt för att ej strypa tuppen morronen därefter fick de sova ovanl. länge, då orsaken blev känd fick pojkarna stryk med spånremmen.